

Pääkirjoitus

“When an empire attacks, the empire claims that it is the victim.”

Timothy Snyder (14.3.2023, YK:n turvallisuusneuvosto)

A amupäivällä 14. maaliskuuta 2023 YK:n turvallisuusneuvostossa kuultiin kolme puheenvuoroa 'russofobiasta'. Tilaisuus järjestettiin Venäjän federaation aloitteesta: tarkoituksena oli osoittaa todeksi väite Ukrainassa leviävästä russofobiasta, joka oli Venäjän näkökulmasta uhka paitsi ihmisoikeuksille myös kansainväliselle turvallisuudelle. Mediaimperiumi *Russia Today*n toimitusjohtaja Kirill Vyshinsky luetteli pahansuopia esimerkkejä alkaen venäjänkielisten kirjojen kieltämisestä ja koulujen kielipolitiikasta aina venäjän kielen puhumisen täydelliseen eliminoimiseen jopa yksityisistä tiloista. Dmitry Vasilets 'Ukrainan Lakityöntekijöiden Ammattiliitosta' jatkoi samalla linjalla: venäjän kieltä ja venäläisyyttä kaikkina oltiin Ukrainassa tuhoamassa.

Kokouksen painavimman puheenvuoron esitti historiantutkija Timothy Snyder. Russofobiasta syyttäminen oli historioitsijan sanoin silkkaa "imperialistista propagandaa" – kolonialismin historiasta tuttua retoriikkaa, jossa aggressiivinen osapuoli esitti itsensä uhrina. Puhumalla 'fobiasta' kuin jonkinlaisesta kollektiivisesta mielisairaudesta hyökkääjä siirsi huomiota pois ukrainalaisten kärsimyksistä yrittäen samalla hakea ymmärrystä omille loukatuille tunteilleen. Yritys oli kuitenkin tuomittu epäonnistumaan. Tällaisella retoriikalla vain perusteltiin kolonialistista sotaa.

Vyshinskyn ja Vasiletsin propaganda ei ollut täysin tuulesta temmattua, sillä syytösten kohteena oli Ukrainassa harjoitettu kieli- ja kulttuuripolitiikka. Neuvostoliiton hajoamisen ja varsinkin 'Euromaidanin' ja Krimin valtauksen (2014) jälkeen Ukrainassa on pyritty vahvistamaan maan historiallista ja kansallista identiteettiä, sekä etenkin ukrainan kielen asemaa mediassa, koulussa ja kulttuurielämässä. Kymmeniä tuhansia katuja on nimetty uudelleen, ja oman historian esille tuomista – historian katsomista 'ukrainalaisin silmin' – pidetään tärkeänä liikuttaessa kohti imperiumin jälkeistä aikaa. Siinä missä venäläinen historiantulkinta kiistää Ukrainan aseman Venäjältä erillisenä kokonaisuutena, korostaa Ukraina yhä määrätietoisemmin omaa historiallista ja kulttuurista identiteettiään.

Tässä *Lähihistorian* numerossa lähdetään tutkimaan 'imperiumin jälkeistä historiaa'. Millaista historiapolitiikkaa syntyy maissa, jotka ovat siirtomaavallan purkautumisen, suurten mannerimperiumien luhistumisen tai Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena muuttuneet entisiksi imperiumeiksi tai ovat näiden seuraaja- tai jälkeläisvaltioita? Minkälaista historiakulttuuria kolonialistinen menneisyys on synnyttänyt? Entä millaista on kolonisoitujen historiatietoisuus?

Länsi-Euroopan entiset siirtomaavallat, kuten Iso-Britannia, Belgia, Alankomaat, Ranska ja Portugali liittyivät toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä osaksi uutta eurooppalaista yhteisöä, mutta samaan aikaan kunkin maan historiakulttuureissa imperiaalinen menneisyys on yhä monin tavoin läsnä. Habsburgeja, ottomaaneja ja preussilaisia ei enää ole, mutta imperiumien jäljet vaikuttavat yhä jälkeläisvaltioiden yhteiskunnissa ja kulttuureissa, inspiroivat identiteettipolitiikkaa ja herättävät monenlaisia tunteita, ylpeyttä, nostalgiaa, epäilyä ja levottomuutta. Kansainvälisillä tutkimuskirjamarkkinoilla näitä teemoja käsittelee esimerkiksi Dietmar Rothmundin toimittama *Memories of Post-Imperial Nations: The Aftermath of Decolonization, 1945–2013* (Cambridge University Press).

Lehdessä on kolme vertaisarvioitua tutkimusartikkelia sekä viisi katsausartikkelia tai esseetä. Joonas Pörsti analysoi 1970-luvun alussa ranskalaiseen politiikkaan ilmestyneen Kansallisen rintaman (*Front Nationale*) islaminvastaista retoriikkaa ja sen kolonialistisia juuria. Pörsti osoittaa, miten Ranskan kolonisoimassa Algeriassa vallinneet etniset erottelut muuttuivat Jean-Marie Le Penin ja kumppaneiden johdolla maan laitoikeiston poliittiseksi käyttövoimaksi. Riikka Taavetti vertailee artikkelissaan Tampereella sijaitsevan Työväenmuseo Werstaan ja virolaisen Vabamun itsenäisyyden juhluvuoden näyttelyitä. Taavetti analysoi Suomen ja Viron menneisyyden kerrontaan liittyviä valintoja, museoiden pyrkimyksiä elämyksellisyyteen ja vaikuttavuuteen, sekä erityisesti *vapauden* käsitteen merkityksiä.

Isla Parkkolan artikkeli vie lukijan itämerensuomalaisesta mytologiasta ammentavan lasten- ja nuortenkirjallisuuden pariin. Parkkolan tutkimuskohteena ovat kirjailija Timo Parvelan lasten fantasiatrilogiaan sisältyvät kolme teosta, *Tuliterä* (2007), *Tiera* (2008) ja *Louhi* (2009). Niissä erilaiset *Kalevalasta* innoittuneet tai suoraan lainatut henkilöhahmot, myyttiset esineet, tapahtumat ja runot kietoutuvat toisiinsa ja vaikuttavat yllättävin tavoin nykyajan toimintaympäristössä. Parkkola soveltaa artikkelissaan posthumanistista ja uusmaterialistista näkökulmaa. Nykymaa-

ilmassa kalevalainen tarinaperinne ei ole enää vain suomalaisten itselleen omima kansallisen identiteettipolitiikan lähde. Se tarjoaa myös ajan ja paikan rajoja ylittävän seikkailukehyksen, jossa Sammon tuhoaminen voi tarkoittaa maailman pelastamista ekokatastrofilta.

Saamelaisten tarinat -osion aloittaa Helena Ristaniemi kirjoittamalla menneisyyden läsnäolosta saamelaistytöjen arjessa. Tyttöjen historiatietoisuudessa paikalliset narratiivit kietoutuvat monilajiseen luontokulttuuriin ja rakentavat ymmärrystä saamelaisesta kulttuuriympäristöstä ja sen tulevaisuudesta. Ristaniemen haastattelemat saamelaistytöt puhuivat paljon *suomalaistamisen* kielteisistä vaikutuksista, mutta menneisyys oli heille myös voimavara: ilon ja ylpeyden aihe. Ristaniemen essee inspiroi tutkimaan lasten ja nuorten historiakäsityksiä laajemminkin. Jukka Nyysösen katsausartikkeli pureutuu Saamentutkimuksen professori emeritus Veli-Pekka Lehtolan monipuoliseen lähihistorialliseen tuotantoon. Lehtola kirjoittaa toimivien saamelaisten historiaa. Kolonisoidut ja vaiennetut on nostettava esiin sekä tuotava heidät tasaveroisina yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kollektiivisesta muistamisesta käytyihin kamppailuihin. Samalla on pyrittävä kaikkia osapuolia ymmärtävään historialliseen tutkimusotteeseen ja vältettävä yksinkertaistavia uhrinarratiiveja.

Esseeosaston tekstit käsittelevät historian poliittista välineellistämistä Venäjällä (Korpela), Turkin historiapolitiittisia jakolinjoja (Alaranta) sekä Maalaisliitto-Keskustan itärahoitusta kylmän sodan Suomessa (Lehtinen). Venäläinen nationalismi on korostanut sekä tsaarinajan imperiumin että neuvostoimperiumin rajoja ja perintöä. Jukka Korpela osoittaa esseessään historian olevan aivan keskeisessä asemassa venäläisen politiikan oikeuttajana. Muinaisetkin asiat otetaan äärimmäisen vakavasti, ja toisaalta menneisyyteen voidaan keksiä uusia asioita ja ilmiöitä nykypolitiikan tarpeisiin. Korpelan mukaan historiassa on Venäjällä paljolti kyse kansakunnan identiteettiin ja olemassaolon oikeuteen perustuvista syvistä ja pyhistä kysymyksistä, ei niinkään rationaalisesta tieteellisestä keskustelusta.

Toni Alaranta jatkaa historiapolitiikan, kansallisen identiteetin ja geopoliitiikan kolmiyhteyden käsittelyä monitasoisella analyysillaan menneisyyden merkityksistä Turkissa. Alaranta paikantaa kaksi nostalgista kertomusta: sekulaarin ja modernisaatiomielisen narratiivin, joka ihannoii Mustafa Kemal tasavallan 1920-luvun saavutuksia, sekä islamis-konservatiivisen narratiivin, joka hakee historiallista selkänöjää osmanijailta. Vuodesta 2002 hallinneen Oikeus- ja kehityspuolueen (AKP) poliittinen muutosprojekti unelmoi ”uu-

desta suuruudenkaudesta”, jossa Turkilla on jälleen keskeinen paikka johtavana islamilaisena maana. Molempia narratiiveja luonnehtii myös emotionaalisesti latautunut vapausretoriikka sekä kriittinen suhde länsimaihin.

Numeron viimeisessä esseessä palkittu kirjailija ja journalisti Lasse Lehtinen palaa kylmän sodan Suomeen. Lehtinen luotaa vetävään tyyliin Maa-laisliitto-Keskustan rahoitusta ja Kekkonen asemaa itänaapurin kainalossa. Lehtisen mukaan itärahoituksen historiaa ja siihen kytkeytyviä toimijoita ja organisaatioita ei ole vielä kaikilta osin pengottu.

Lähihistorian kautta aikain toinen numero on nyt siis onnellisesti ulkona ja lukijoiden saatavilla. Tästä kiitos kuuluu hienoille kirjoittajille, toimituskunnalle, taustaseuramme aktiiveille sekä taittaja Ville Korkiakankaalle. Erityisesti haluamme kiittää asiantuntevia ja erittäin paneutuvia vertaisarvioijia. Historiantutkijoiden lisäksi mukana oli kaksi folkloristia, kulttuurintutkija, politiikantutkija sekä kirjallisuustieteilijä. Refereekunnan kokoonpano heijastaa monialaisuudessaan lehden pyrkimyksiä uusien urien aukojana. Suuret kiitokset kaikille lehteä ja sen tekijöitä tukeneille!

Tuomas Laine-Frigren

Tuomas Laine-Frigren on *Lähihistorian* päätoimittaja ja työskentelee tutkijana Tampereen yliopistossa.
